

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

Мені здається, що кожна кафедра повинна мати архів спогадів про фундаторів-засновників кафедри, наставників-вчителів, яскравих особистостей. Особливо це важливо для вищих навчальних закладів, які мають аспірантуру, тому що саме в них складаються особливі професійні відносини між студентами і аспірантами та їх вчителями: викладачами, науковими керівниками. Дуже часто ці люди відіграють вирішальну роль не тільки в оволодінні професійних знань та вмінь, але і в долі, житті своїх учнів.

Саме на це вказував доктор архітектури, професор І.О. Фомін у своїй статті “Об учителях архитектуры” в 2000 р. у спеціальному ювілейному випуску №8 науково-технічного збірника “Сучасні проблеми архітектури та містобудування”, присвяченому 70-річчю з дня заснування Київського інженерно-будівельного інституту, коли згадував про своїх вчителів архітектури: О.М. Вербицького, В.І. Заболотного, І.Ю. Каракіса, А.В. Добровольського, О.М. Касьянова та інших.

Але час плине неминуче...

І сьогодні вже я згадую про свого Вчителя з великої літери – Ігоря Олександровича Фоміна, який був не тільки моїм науковим керівником, але і протягом 40 років моїм начальником: у 1970-1980 рр. – у відділі районного планування КиївНДПІ містобудування, з 1984 до 2006 р. – на кафедрі містобудування КНУБА.

Фомін Ігор Олександрович народився 17 червня 1927 р. у Києві. У 1949 р. закінчив з відзнакою Київський інженерно-будівельний інститут, в 1953 р. – аспірантуру Української академії архітектури, а в 1954 р. захистив дисертацію та отримав науковий ступінь кандидата архітектури.

Під час навчання в аспірантурі Академії архітектури УРСР його безпосередніми вчителями і науковими керівниками були академіки О. Вербицький, В. Заболотний та А. Добровольський.

Багаторічна творча діяльність І.О. Фоміна була пов’язана, цілком, з містобудуванням. Цей фаховий напрямок визначився під впливом першого директора Інституту містобудування в системі Академії архітектури УРСР – О. Касьянова. Він запропонував роботу в Інституті й зумів довести, що містобудування потребує архітектурних здібностей загальної культури та професійних знань в різних галузях багатьох наук.

Початок трудової діяльності І.О. Фоміна збігся з періодом активного ставлення теорії і розвитком практики містобудування в Україні. Саме в двох головних науково-проектних центрах – інституті «ДІПРОМІСТО» та академічному Інституті містобудування виконувалися великомасштабні проекти розвитку територій, планування і забудови міст України. У цих інститутах були зосереджені кращі, найбільш досвідчені наукові кадри. У той час в інституті містобудування працювала плеяда різного віку визначних діячів, фундаторів української школи містобудування: Д. Богорад, М. Дьомін, Г. Заблоцький, В. Зарецький, Б. Дзбановський, А. Іванова, Г. Лаврик, І. Наймарк, А. Станіславський, А. Старинкевич, В. Орехов, Т. Панченко, І. Фомін, Г. Фрумін, О. Хорхот, які сприяли підготовці молодих кадрів і забезпечували спадкоємність, таку необхідну для плідного розвитку містобудівної теорії і практики.

Кола наукових інтересів І.О. Фоміна у досить широкій галузі містобудування було цілеспрямованим. Про це свідчить зміст його публікацій.

Перший період науково-проектних розробок підтверджується назвами перших публікацій з планування мікрорайонів та житлових районів.

В 60-80 роках формування містобудівного світогляду І.О. Фоміна характеризується його участю у розробках генерального плану Києва 1964-1967 рр. У цій роботі набули втілення новаторські для того часу містобудівні ідеї щодо освоєння прибережних територій, а також комплексного планування міста і його приміської зони. Генплан Києва мав громадське визнання, а його авторський колектив (у тому числі й І.О. Фомін) були відзначені премією Ради Міністрів СРСР (1970 р.). Проектний досвід, набутий І.О.Фоміним завдяки розробці цього генплану Києва, був ним узагальнений, зокрема, у концептуальній статті в журналі "Архитектура СССР" (1965 р.): "Пригородная зона – элемент планировочной структуры крупного города".

Наступний етап творчої діяльності І.О. Фоміна можна визначити як "регіональне містобудування". Цей пропонований ним напрямок містобудівної науки і практики характеризується одночасним регулюванням розвитку міст в їх регіональній сукупності шляхом поєднання засобів міського та районного планування із застосуванням системних принципів організації простору.

Розвиток проблем агломераційного розселення потребував виконання проектно-експериментальних та методично-нормативних розробок міських агломерацій під керівництвом і за авторською

участь І.О. Фоміна – Київської, Львівської, Харківської, Дніпропетровської, Кадіївсько-Комунарської, Лісичансько-Рубежанської агломерацій України, а також Алма-Атинської та Карагандинської агломерацій Казахстану.

Особливої уваги заслуговують експериментальні містобудівні проекти Кадіївсько-Комунарської та Лісичансько-Рубежанської агломерацій Донбасу. В 1970-73 рр. за дорученням Держбуду УРСР в КиївНДП містобудування розроблялося наукове обґрунтування (концепція) єдиного генерального плану центрального урбанізованого ядра цих агломерацій. Науковим керівником цих піонерних робіт був І.О. Фомін (рис.1).

Рис. 1. Основні наукові публікації І.О. Фоміна в інституті КиївНДП містобудування (1960–80 рр.)

Особливо важливою в методичному відношенні була робота „Генеральна схема районного планування Києва та Київської області”. В ній мала місце організаційна спроба комплексного вирішення проблем, які є спільними для столичного міста та його довкілля. У роботі цієї Генеральної схеми брали участь КиївНДПІ містобудування – головна організація, ГоловКиївпроект та інші організації.

Згодом – це логічний перехід до більш узагальненої проблеми: планувального регулювання міст і територій. Наукові пропозиції щодо вирішення цієї актуальної проблеми державного значення були сформульовані у докторській дисертації І. Фоміна: "Планувальне регулювання міст в інтенсивно освоєних районах (на прикладі України)" (1981 р.). Вона була першим в Україні дисертаційним дослідженням у напрямку управління розвитком міст і територій.

Саме в період 60-80 рр. І.О. Фомін заклав основи спільної професійної роботи з фахівцями провідних проектних і науково-дослідних інститутів України – Діпромiсто, Харківпроект, Дніпроцивільпроект, Укрзахiдпроект, Москви та Ленiнграду – ЦНДПi мiстобудування, ЛенНДПi мiстобудування, Лендiпромiсто, Московський архiтектурний iнститут та iншими. З часом цi професiйнi контакти набули нової організаційної форми і продовжуються донині. Ігор Олександрович був першим співробітником КиївНДПІ містобудування кого було обрано членом спеціалізованої вченої ради Центрального інституту містобудування в Москві.

Із 1982 р. І. Фомін безперервно працює на архітектурному факультеті Київського національного університету будівництва і архітектури, а з 1983 р. – до 2006 р. завідувачем кафедри містобудування, що була ним заснована. Під час роботи на кафедрі І.О. Фомін започаткував і організував багато нових структур, які плідно працюють і сьогодні.

Багаторічний позитивний досвід співпраці інституту «ДІПРОМІСТО» з кафедрою містобудування надав підстави для утворення відповідно до Положень Міністерства освіти і науки України навчально-науково-виробничого комплексу за архітектурною спеціальністю «Містобудування». Комплекс цей був затверджений наказом Міністра у 2000 р. і сприяв подальшій співпраці навчального закладу та інституту «ДІПРОМІСТО».

З метою координації роботи кафедр і факультетів, що готують архітекторів зі спеціальності «Містобудування», організації дипломного проектування, проведення практик студентів та працевлаштування випускників у 1999 р. під керівництвом І.О. Фоміна

була створена і ефективно діє в Україні Постійна координаційна рада з питань вищої освіти зі спеціальності «Містобудування».

Активна і плідна діяльність І.О. Фоміна як голови Спеціалізованої ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій при КНУБА з трьох архітектурних спеціальностей сприяла забезпеченню архітектурної галузі науково-педагогічними кадрами вищої кваліфікації в Україні, а також в інших країнах. Багато сил віддавав формуванню науково-методичної бази навчального процесу. Він є автором першого фундаментального підручника, виданого в суверенній Україні: "Основи теорії містобудування" (1997 р.), який рекомендовано для вищих навчальних закладів за спеціальністю "Архітектура". Ця робота відзначена Державною премією України в галузі архітектури і є дуже корисною для вищих навчальних закладів України в сучасних умовах. Ще раніше (1995 р.) І.О. Фоміним у співпраці з російським вченим-педагогом В. Владіміровим був виданий підручник «Основы районной планировки» (рис. 2).

Рис. 2. Основні наукові публікації І.О. Фоміна (1980-2000 рр.)

У цей період І.О. Фомін зосередив свої зусилля і увагу на новому для нього науковому напрямку – культурології містобудування.

Наукові праці І.О. Фоміна з цієї тематики звернули увагу на важливість культурологічних аспектів містобудування. Вони стали підґрунтям для останньої монографічної роботи І.О. Фоміна в співавторстві з Ю.М. Білоконем в найбільш актуальному тепер напрямку культурології містобудування – «Наука і творчість в архітектурі» (рис. 3).

Рис. 3. Основні наукові публікації І.О. Фоміна початку ХХІ ст.

І.О. Фомін був неординарною, яскравою, талановитою, всебічно обдарованою людиною, у якого ми – його аспіранти, учні і колеги, вчилися, вчилися і вчилися...

В його постаті гармонійно поєднувалися емоційність творця та прагматизм вченого, бездоганний художній смак та методична вишукуваність його наукових публікацій. Ігор Олександрович прекрасно малював, чудово володів пензлем і так само майстерно володів словом.

Його наукові праці, лише частка яких наведена в цій статті, є актуальними і сьогодні. Він вмів дуже просто писати про складні містобудівні проблеми, закономірності, методологічні аспекти розвитку архітектурної науки, нові об'єкти містобудування.

Ігор Олександрович був людиною честі: всі пам'ятають як пристрасно та емоційно він відстоював професійні принципи та інтереси архітектурно-містобудівного цеху.

Ігор Олександрович був дуже вимогливим в роботі зі своїми співробітниками, аспірантами та учнями. Рівень виконаних під його керівництвом робіт був таким високим та "надійним", що це давало змогу завершати науково-проектні праці або методичними рекомендаціями, або монографією, або кандидатськими дисертаціями його аспірантів. І.О. Фомін вів активну педагогічну діяльність на кафедрі містобудування.

Автор близько 200 друкованих праць, серед них 8 монографій, підручників і навчальних посібників, зокрема: "Основи теорії містобудування" (1997 р.), "Развитие городов в промышленных районах. Планировочные аспекты" (1974 р.), "Город в системе населенных мест" (1986 р.), "Основы районной планировки" (з В.В. Владимировим, 1995 р.), "Художник и время" (2002 р.), «Наука и творчество в архитектуре» (з Ю.М. Білоконом 2006 р.).

Він дуже багато зробив для підготовки молодих фахівців у галузі містобудування та наукових архітектурних кадрів вищої кваліфікації (кандидатів та докторів архітектури). Ігор Олександрович підготував біля 20 кандидатів архітектури і 5 докторів архітектури.

Ми – учні, аспіранти і колеги Ігоря Олександровича вдячні йому за науку і завжди будемо пам'ятати його школу.

М. Кушніренко,
кандидат архітектури, професор, завідувач кафедри
містобудування Київського національного
університету будівництва і архітектури